

Opponensi vélemény
Herke Csongor által benyújtott „Súlyosítási tilalom a
büntetőeljárásban” c. doktori pályázati műről

1.

A disszertáns témaválasztása teljes mértékben megalapozott.
 A súlyosítási tilalom nem áll ugyan a büntetőeljárásra vonatkozó törvényi szabályozás központjában, ennek ellenére fontos szerepet tölt be a vádlott jogainak biztosításában. Az elmúlt évtizedekben alkotott büntető-eljárásjogi monográfiák és tankönyvek optimálisan összefoglalták erre az eljárásjogi intézményre vonatkozó ismereteket, melyeket a disszertáns szakszerűen és nagy körültekintéssel foglal össze és munkájában szakszerűen fejleszt tovább. Helyesen állapítja meg (dissz.3. old), hogy az elmúlt fél évszázadban rajta kívül alig fél tucat szerző választotta kifejezetten a súlyosítási tilalom problematikáját munkája tárgyául. (Lásd.: a disszertáció irodalomjegyzékét)

A téma aktualitásáról a disszertáció meggyőzi az olvasót.

A magyarországi szakirodalmi előzmények kicsiny terjedelme ellenére a súlyosítási tilalomra vonatkozó hazai törvényi szabályozás fejlődéstörténete - amelyről a disszertáns alapos áttekintést nyújt - alapul szolgált a téma korszerű, mélyreható feldolgozásának. Ezt követeli meg a terhelti jogok védelmére vonatkozó törvényi és jogpolitikai követelmények fokozódása.

A disszertációban tárgyalt téma jelentőségét és aktualitását bizonyítja, hogy a súlyosítási tilalom érvényesítése nem korlátozható csupán egyetlen büntetőeljárás szakaszra, hanem alkalmazása – amint erre a disszertáns, mint a Bevezetőben (2. old) helyesen rámutat és a munka (II. –VI. fejezetében) ki is dolgoz, - mind a másod-, és harmadfokú-, illetve a megismételt eljárásban, mind a rendkívüli perorvoslatokban és egyes külön eljárásokban is helyet kap.

2.

A Disszertáció szerves része a súlyosítási tilalom érvényesítés történeti előzményeinek feldolgoása. A római jogi forrásokban megjelent reformatio in peius fogalmából kiindulva a disszertáns a 18. századbeli külföldi jogi munkák felhasználásával körültekintően mutatja be az intézmény fejlődéstörténetét. A korábbi évszázadokban keletkezett európai jogforrások közül indokoltan hivatkozik a Constitutio Criminalis Carolinae kapcsolódó rendelkezésére, de hiányként érzékelttem, hogy a magyar jogtörténeti előzmények közül nem említi Bodo Matthias Jurisprudentia c. munkáját, amelynek több fejezete foglalkozik az enyhítő és súlyosító körülményekkel, illetve az ebben a korszakban keletkezett Habsburg birodalmi jogforrásokat (I. Josephina, II. Josephina, Theresiana), amelyek ugyan jogilag Magyarországon nem hatályosultak, de a informálisan befolyásolták a büntetőeljárási normák alkalmazását.

A téma feldolgozása szempontjából különösen fontos időszakban – a XIX. század végén - keletkezett jogforrások vizsgálatával a Disszertáns részletesen és szakszerűen foglalkozik. Ebből a szempontból legnagyobb figyelmet az 1896.évi XXXIII. tc. (Bp.) rendelkezésekre fordítja. Helyesen állapítja meg, hogy ez a jogforrás, amely példátlanul hosszú időszakban szabályozta a magyarországi büntetőeljárás folyamatát, bár expressis verbis nem említette a súlyosítási tilalmat, annak „gyökereit magában hordozta.” (Disszertáció 12. o.)

A súlyosítási tilalom, illetve az enyhítő és súlyosító körülmények ide vonatkozó értékelésével kapcsolatban érdeklődéssel olvastam volna a magyarországi büntetőjogi kodifikációt megelőző korszak tételes jogforrásainak (ausztriai büntetőjogi törvényeknek), a magyar büntető jogi kodifikációs kísérleteknek, illetve a kompetens jogtudósok munkáinak értékelését.

3.

A disszertáció alapos és szakszerű képet ad a téma nemzetközi vonatkozásairól. Nemcsak a címében is kifejezetten erre utaló „3.4. Nemzetközi kitekintés” c. 7 oldal terjedelmű pontban, hanem az érdemi tárgyalás megfelelő helyein (pl. a „2.1.1. Mérlegelés, legalitás, opportunitás” c., és a „2.1.2. Az ügyészi mérlegelés” c.) közölt anyagrészekben. A magyarországi jogi hagyományokkal összhangban a disszertáns túlnyomó részben a német nyelvű jogi munkákra hivatkozik, de helyenként olvashatunk a hazánkban eddig kevésbé ismert orosz, szlovák, norvég, boszniai stb. jogforrásokról is.

Fontosnak tartom, hogy a disszertáns következetesen ismerteti az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a büntetés kiszabás egységesítésére (77.o.), és az Európa Tanácsnak a büntető eljárás egyszerűsítésére, a kriminálpolitikára, illetve mediációra (96. o.) vonatkozó ajánlásait.

4.

A disszertáns munkájában a súlyosítási tilalomra vonatkozó szabályozás elméleti és gyakorlati kérdéseit magas tudományos színvonalon tárgyalja.

A feldolgozás kiindulási alapjának indokoltan a hatályos büntetőeljárás törvénynek a súlyosítási tilalom alkalmazására vonatkozó rendelkezéseit tekinti (II. rész), melyeket fórum fokozatok (másodfokú, harmadfokú, megismételt eljárás és külön eljárások) szerint, illetve a rendkívüli perorvoslatokra induló eljárásokra tagozódva tárgyal.

A súlyosító tilalomra vonatkozó törvényi rendelkezések alkalmazásának tapasztalatait a disszertáns a „III. A súlyosító körülmények a gyakorlatban” c.

részben dolgozza fel, bírósági határozatok, elvi döntések és más hatóságok (pl. Egyenlő Bánásmód Hatóság) állásfoglalásai alapján. Vizsgálódásai során következetesen figyelembe veszi az érintett szakkérdésre vonatkozó szakirodalmi állásfoglalásokat, ezáltal is biztosítva az értékelés tudományos megalapozását.

A disszertációban feldolgozott kérdéscsoportok közül ki kell emelni „a terhelt terhére bejelentett fellebbezés” problematikáját, amelynek sajátosságait 11 csoportra osztva tárgyalja. (Dissz. 3. pont, 115. o.)

A jogállamiság követelményeinek elméleti és gyakorlati vonatkozásait a disszertáns a „IV. Súlyosítási tilalom és jogállami büntetőeljárás” c. részben, illetve az „V. Súlyosítási tilalom a legalitás és az opportunitás” c. részben súlyuknak megfelelő alapossággal tárgyalja.

A jogállami büntetőeljárást szabályozó hatályos törvényben tükröződő alapelvekkel, nevezetesen a rendelkezési elvvel, a jogerőtannal, a hátrány fogalmával a disszertáns részletesen, a jogtörténeti előzményeket és a korszerű külföldi szakirodalmi forrásokban megfogalmazott véleményeket is figyelembe véve foglalkozik.

Az egyenlőség elvével és a kétszeres eljárás (ne bis in idem) tilalmával, mint jogállamisági elvekkel a disszertáns kiemelten foglalkozik, megemlítve ezek esetében a közvetlen alkotmányjogi értelmezés indokoltságát.

A jogállamiság elvével kapcsolatban figyelmet érdemel, hogy e kérdéskör közvetlen alkotmányjogi megközelítését a disszertáns határozott állásfoglalás helyett „megfontolandónak” tartja (Dissz. 166.o.) A vonatkozó színvonalas fejtegetései túlnyomó részben külföldi szakirodalmi forrásokra épülnek, az 1949: évi XX. tv-ben kodifikált alkotmányra történő hivatkozásai (melyek a

disszertáció elkészítési időpontjára vezethetők vissza) a hatályos alkotmányjogi törvényváltozás következtében jogtörténeti jellegűvé váltak. (166.o.)

„A súlyosítási tilalom a legalitás és az oportunitás elvének tükrében” c. V. fejezetben a disszertáns a téma főkérdéseinek tekintett (tézisek 6. old) alapelveket tárgyal. Ennek megfelelően szakirodalmi források messzemenő figyelembevételével részletesen foglalkozik e két elv fogalmával, a súlyosítási tilalomhoz fűződő kapcsolatukat pedig az officialitás követelményével indokolja (dissz. 191.old.

„A súlyosítási tilalom a büntetés kiszabás tükrében” c. VI. fejezetben a disszertáns a tárgyalt intézmény alkalmazását az anyagi büntetőjogi normák, a jogi irodalmi állásfoglalások, illetve a büntetéskiszabási gyakorlat irányából közelíti meg. A tárgyalás során a büntetéskiszabást befolyásoló változatos enyhítő és súlyosító körülmények és eljárásbeli következményeik értékelését logikus felépítésű táblázatok jelentősen megkönnyítik. (Lásd 218. oldalon a „Földvári féle felosztáson” és 222. oldalon a „FB Véleményén” alapuló táblázatokat.)

A súlyosítási tilalom és a kriminálpolitika kapcsolatának kérdését a disszertáns a VII. fejezetben magas tudományos színvonalon tárgyalja. Kiindulási alapja a kriminálpolitika alaptételeivel, koncepcióival és szintjeivel foglalkozó magyarországi kortárs szakirodalom. A fejtegetések során levont következtetései megalapozottak és helytállóak.

Az „Összegzés” c. záró fejezetben a disszertáns teljességre törő áttekintést ad az a vizsgálódása során levont következtetésekről és megállapításairól, vázolja az ezeket alátámasztó fejtegetéseit. Az összegzés terjedelme azonban – véleményem szerint - részletezésre törő módszere miatt megnehezíti a számtalan

tudományos információt tartalmazó értekezés áttekintését. Az előző fejezetekben közölt fejtegetések tömörebb összefoglalásával csökkenthető és ezáltal az áttekinthetőbb lenne az „Összegzés”.

5.

Véleményem egészét abban foglalhatom össze, hogy a disszertáns fontos téma kutatására vállalkozott, amelynek során széleskörű hazai és külföldi elméleti és gyakorlati irányultságú szakirodalmi forrásokat dolgozott fel.

Az értekezés hiteles adatokat tartalmaz, tudományos megállapításaival, egyetértek, A büntetőjogtudomány továbbfejlődéséhez hozzájárul a súlyosítási tilalom fogalmával, alapelveivel, alkalmazásával kapcsolatos ismeretek, történeti előzményeikre és külföldi vonatkozásaikra is kiterjedő kritikus összefoglalásával.

Tiszteletben tartva a szerző jogosultságát munkája szerkezetének szabad kialakítására, mégis úgy gondolom, hogy a tartalmilag érintkező pontok összevonása pl. a VI. Súlyosítási tilalom a büntetéskiszabás tükrében”. C. fejezetben közölt –fejtegetések - az értekezés előző fejezeteiben helyet kaphattak volna, fokozva ezáltal a munka áttekinthetőségét.

A „Tézisek” a doktori értekezés közérthető összefoglalását adják.

Javaslom a doktori értekezés nyilvános vitára bocsájtását.

Dunakeszi 2012. október 26.

Katona Géza
az MTA doktora